

elmaradt, Latinovitscsal mondva, „ködszurkálásaiért”. Főként ezekért váltott két-három évente színházat mindaddig, míg Kaposváron végleg le nem gyökerezett. Ott folytatja másik hivatását, az íróit, szerkesztőit is.

A jól fölített kérdésekre adott válaszokban tisztán áll előttem: az író Csernák Árpád vallomásai ugyancsak ars poetica értékűek. Az irodalomnak is megvoltak és megvannak a csapdái. A szerkesztőségeknek is vannak intrikusai, oda is elért a kézi vezérlésű hatalom, ott is akadnak stréberek, féltékeny és alattomos vetélytársak, s itt-ott máig megtörténik kedvenc szavaink cenzúrázása, eszméink meggyalázása. Az író-színész, illetve lapszerkesztő Csernák Árpád nem terheli túl az olvasót politikával, ideológiával, botránykrónikával, személyeskedéssel. Szeretettel emlékezik meg egykori munka-

társainak, mestereinek és tanítványainak többségéről. Konfliktusait nem hallgatja el. Bőven jutottak neki, de megerősödve került ki belőlük akkor is, ha utólag önmagát hibáztatja konokságáért. A „nagy” szerepek mellett a színészet „kismesteri” feladatait is egész emberként vállalta. Tisztán áll előtünk öntudatos egyénisége, írói-művészi ars poeticája, haza-, család- és művészszeretete, amely a képzőművészetig is elér. Tevékenységének mindegyik formája egyszerre művészi mesterség és ihletett hivatás, tehetség és szolgálat dolga. Adná az ég, hogy „búvópataként” létező, exkluzívan is demokratikus kulturális folyóirata nagyobb közönséget szervezzen magának papíralapon éppúgy, mint elektronikus formában, s amit hetvenöt évén túl még elvégezhet főszerkesztőként, az a köz ügye legyen, s ne menjen kárba sohasem.

KONCZ TAMÁS

Térey János: Káli holtak

Jelenkor, 2018

Már a kötet felénél járva zavarba estem a *Káli holtak*-at olvasva: hogyan fogok én erről írni? Nem azért, mintha csapnivaló lenne – a gyenge, suta szöveget legfeljebb erkölcsi okokból nehéz kritizálni –, inkább eklektikussága adta fel a leckét. Térey János először írt tisztán prózát, és érezhetően a nagy mű igényével: annyi ötletet, annyi váltakozó minőségű és terjedelmű történeteszálát zsúfolt a 534 oldalas könyvbe, hogy az három, a *Káli holtak*-nál kompaktabb regényhez elegendő lenne.

Nagyravágó maga az alapfelvetés is: egy színész fejlődéstörténetén keresztül bemutatni a színházi élet kulisszatitkait, intrikáit – úgy, hogy a díszletek közül rálássunk a magyar történelem meghatározó pillanataira, újraértelmezzük a török hódoltság és pusztítás, Trianon, sőt a menekültválság traumáját. A szerző egy ügyes technikai fogással (Radák Zoltán miniszterelnöki győzelmének megemlékezésével) kijelöli a kötet helyét az átjárható, sok szállal kapcsolódó Térey-regényvilágban: 2018-ban járunk, a *Protokoll* után, ám még a *Legkisebb Jégkorszak* eseményei előtt.

A regény tere nemcsak a témaválasztás, de a topográfia szempontjából is szinte áttekinthetetlenül széles – a Káli-medencétől Kolozsváron át Isz-

tambulig villannak fel újabb és újabb helyszínek –, Térey pedig egy valóságos James Bondot választott bejárásához. Főhőse, Csáky Alex már-már idegesítően sokoldalú karakter, aki eltérő kulturális-társadalmi közegekben is otthonosan mozog. A történet kezdetén huszonnyolc éves színész kigyúrt, magas, szemtelenül jóképű nőcsábász, lángolóan tehetséges, de azért önmarcangoló, szorongó alkat is; kisujjában a popkultúra és a művészettörténetek biztos lexikális tudása, magabiztosan értekezik Athén és Kolozsvár építészeti örökségéről, sőt, még verekedni is tud. Karrierjének felívelő szakaszában ismerjük meg, mikor egyszerre képes eleget tenni a mainstream szórakoztatás és a színházlátogató elit közönségigényeinek: főszerepet vállal egy, a Káli-medencében zajló zombis sorozatban, miközben saját társulatában, a fiktív Füst Milán kőszínházban ezer fokon égve játssza Hamletet, alakítja a *Haramiák*-ban Moor Károlyt.

Nem kérdés, hogy a két feladatkörnek nem lehet sokáig szimultán megfelelni. Az sem, hogy minden felívelő szakasz után eljön a lejtmenet, amikor a bombabiztosnak hitt státusz, hírnév kétségessé válik. A bukás lehetősége már a kezdetektől érezhető, Térey azonban ügyesen játszik az elbeszélői szűrővel, adagol reményt és feszültséget, így érthe-

tővé válik a hős önáltatása, nem kell ásítoznunk az elkerülhetetlen láttán.

A *Káli holtak* másik nagy erénye, hogy szerzője jól ismeri a színház belső világát, profin adja vissza a kőszínházi társulatokra jellemző viszonyokat. Interpretációjában megérthetjük, miért jelenthet halálos sértést egy félszóval odavetett rendezői utasítás és kitüntetés a jó helyről érkező biztatás – mélyre merülünk a konkurenciaharcok, liezonok világában, ahol igazi barátságokat alig, legfeljebb szakmai szövetségeket lehet kötni. Ezek a *Káli holtak* legélvezhetőbb jelenetei, a *Hamlet*- vagy a *Haramiák*-bemutatók leírásában ott van a színész-mesterség minden kihívása és buktatója. Szintén szerzői bravúr, hogy a monológbázisú narráció egy pillanatra sem untatja, legfeljebb bosszantó zsákucákba csalogatja az olvasót; Térey korábbi verses regényeiben akadtak vonatottabb jelenetek, a *Káli holtak* azonban mindig visz magával. Még úgy is, hogy magával Csáky Alexszel nehéz együtt érezni. Ahogy a Térey-művek esetében már annyiszor, ismét egy boldogtalan, hiú, a kíméletlenségig elitista hőst ismerhetünk meg, aki – bár naponta feláldozza magát a Közönség oltárán – egy(én)enként mégis csak lenézi rajongóit és kritikussait.

Rádadásul vastagon sznob, miközben karaktere szerint mélyen megveti a Káli-medencébe bukolikus idill reményében beköltöző fővárosi értelmiséget. „Akármilyen ügyes is Fonyód, mégiscsak a paléozatlan Dél” – fanyalogja a zombis film forgatási szünetében, utalva a helyi lángosozókra; máskor pedig egy udvarias meghívó miatt méltatlankodik magában: „Lehessen néha visszaszólni a parazitáidnak, a zaklatóidnak [...] Ha terhesek számunkra, ha alkalmatlankodnak, ha ápolt mezőinkre lépnek, lehessen a körmükre koppintani.” Pallérozatlan, Dél, ápolt mezőink – egy hetvenéves irodalomtörténész háborogna így valami rangos tanulmányban, nem pedig a fiatal, elismertségre éhező színésztitán. A hangnem kimódoltsága hitelteleníti a karaktert, egy ilyen stílushiba után nehéz visszarázódni az egyébként izgalmas, szakmai intrikákkal terhes történetfolyamba.

Ennél komolyabb, szerkezet-szintű problémát jelent, amire már a bevezetőben utaltam: a szerző jóval nagyobb volumenű művet akar létrehozni egy biztos kézzel vezethető fejlődésregénynél – a perspektívát pedig gyengébb, olykor hiteltelen mellékszálak, jelenetek bevonásával próbálja kitégíteni. Csáky például résztvevőként keményen kritizálja a

gagyiban utazó hazai sorozatgyártást, miközben hónapokig dolgozik a regénynek is címet adó *Káli holtak* zombisorozatban. Ami – meg kell adni – valóban hiteltelen; főleg azért, mert a valóságban sosem kerülhetne adásba. A keresztény miszticizmussal nyakonöntött sztori szerint a Káli-medence török dúlás alatt kipusztított lakossága élőholtként tér vissza, hogy szétmarcangolja a medence új lakóit, vagyis az elitbárokban ücsörgő, kézműves borászkodással foglalkozó pesti értelmiséget. Ilyen kockázatos szériát egyetlen kereskedelmi tévé nem vállalna, joggal tartva tőle, hogy a nézők többsége simán átkapcsol az eltunyult pesti hipszterek kontra középkori zombik meccse láttán. (Egyáltalán, hobbiborászkodna bárki is a való világban, miközben éhes hullák ostromolják otthonát?) Ehhez képest túlzottan hosszú fejezetek szólnak a sorozatról, ami Térey regényében (arealitást sutba dobva) egyenesen kasszasiker lesz, és rajongók rohamozzák a sztárrá váló szereplőket.

Ugyanígy oldalakat kap, mégis elvarratlan téma marad, hogy Csáky mellékszerepet vállalt a *Saul fiában*. Erős a gyanúm, ez csak azért került be a regénybe, hogy az elbeszélő hangján ítéletet hallhassunk az Oscar-díjas filmről. „És nem is szerettem azt a filmet. [...] Mert nekem ez szintiszta pornográfia [...] A gázkamra filmen csakis csinálmány lehet. Egyenesen obszcén, ahogy itt ábrázolják. Nem filmbe való. Filmgyári körülmények között egyszerűen reprodukálhatatlan” – fejtegeti pszichológusának Csáky. Felvetődik a kérdés, hogy a szereplő miért vállal szerepet a számára visszataszító produkcióban, választ azonban nem kapunk rá. Nagyon emberi, ígéretes történetszál lenne Csáky és apjának feszültségekkel terhes, gyermekkortól feloldatlan viszonya is – tekintve, hogy sok esetben megmagyarázza, árnyalja a főhős döntéseit –, ám ez is csak bűvópatak marad a kötetben.

A terjedelmi korlátok persze az író is kötik. Ha minden felvetett szál egyenlő súllyal szerepelne, a *Káli holtak* meg sem állna az olvashatlanság határát feszegető 1500 oldalig. Ám épp ezért lehetett volna a kevesebb több; a káli jelenetek töredéke is jól ellenpontozta volna az események fősodratát, vagyis a Füst Milán színház

társulatában történeteket. Csáky Alex szerepharca, magányával és a szakmai elvárásokkal folytatott küzdelmei pedig magukban is regényt érnek – és ehhez még egy James Bond sokoldalúságára sem lett volna szükség.

